

УДК 351.346:331

Сибірцев В.В.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економіки, менеджменту та комерційної діяльності
Кіровоградського національного технічного університету

РИНОК ПРАЦІ ЯК СКЛАДОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ НАЦІОНАЛЬНОГО ТА РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

THE LABOR MARKET AS A PART OF THE ECONOMIC SECURITY IMPLEMENTATION FOR NATIONAL AND REGIONAL DEVELOPMENT

АНОТАЦІЯ

В статті визначено зміст поняття «безпека ринку праці» та обґрунтовано взаємозв'язок складових такої безпеки з економічною безпекою розвитку країни та її регіонів. Представлене співвіднесення підходів до розуміння ринку праці з семантичними ознаками поняття «економічна безпека» дозволило визначити специфічні для загальнонаціонального та регіонального рівнів напрями регулювання ринку праці. Ідентифіковано диспропорції ринку праці як фактори-загрози для розширеного відтворення трудового потенціалу регіонів. Виявлені протиріччя згруповані у відповідності до стадій відтворення трудових ресурсів та запропонованих різновидів безпеки ринку праці. На основі розробленої ієрархічної схеми предметної області дослідження обґрунтовано структуру та особливості роботи механізму забезпечення економічної безпеки національного розвитку в частині використання трудового потенціалу регіонів.

Ключові слова: регіональний ринок праці, безпека ринку праці, економічна безпека, регіональний розвиток, державне регулювання, диспропорції ринку праці, трудовий потенціал регіону, фактори-загрози.

АННОТАЦИЯ

В статье определено содержание понятия «безопасность рынка труда» и обоснована взаимосвязь составляющих такой безопасности с экономической безопасностью развития страны и ее регионов. Представленное соотношение подходов к пониманию рынка труда с семантическими признаками понятия «экономическая безопасность», позволило определить специфические для общенационального и регионального уровней направления регулирования рынка труда. Идентифицированные диспропорции рынка труда представлены как факторы-угрозы для расширенного воспроизводства трудового потенциала регионов. Выявленные противоречия сгруппированы в соответствии со стадиями воспроизводства трудовых ресурсов и предлагаемыми видами безопасности рынка труда. Структура и особенности работы механизма обеспечения экономической безопасности национального развития, в части использования трудового потенциала регионов, обоснованы на базе разработанной иерархической схемы предметной области исследования.

Ключевые слова: региональный рынок труда, безопасность рынка труда, экономическая безопасность, региональное развитие, государственное регулирование, диспропорции рынка труда, трудовой потенциал региона, факторы-угрозы.

ANNOTATION

The article defines the concept of the labor market security. The interconnection between the components of the labor market security and the economic security of regional development has grounded. The correlation between approaches to understanding the labor market and semantic elements of the economic security concept has presented. This correlation makes possible to determine the specific directions of labor market regulation in national and regional levels. The regional labor market disparities have identified. These disparities have shown as factors of threats to expanded reproduction of region labor potential. Discovered contradictions have grouped according to the stages of reproduction of human resources and to varieties of labor market

security. The hierarchical scheme of research area has developed. This scheme determines the structure and characteristics of the mechanism of national development economic security in the part of the regions employment potential using.

Keywords: regional labor market, labor market security, economic security, regional development, government regulation, labor market imbalances, the employment potential of the region, factors of threats.

Постановка проблеми. Об'єктивна наявність каузальних зв'язків між станом економіки та характеристиками ринку праці вимагають проведення досліджень особливостей їх функціонування та розвитку у тісному взаємозв'язку. Поширення кризових тенденцій та зростання динамічності й непередбачуваності середовища господарювання значною мірою актуалізує дослідження економічних систем в розрізі таких характеристик, як стійкість, надійність, адаптивність тощо. Справді, кризовий стан економіки спричиняє зростання безробіття, порушення професійно-кваліфікаційної структури ринку праці, втрату гарантій зайнятості та ефективності соціальної політики держави тощо. Поширення прояву зазначених диспропорцій на ринку праці в свою чергу збільшує прояв загроз для економічної безпеки держави в цілому. Отже, вирішення наявних протиріччя на ринку праці слід розглядати як вагому складову системи захисту національної економіки від дії факторів-загроз. Разом з тим, складність та комплексність національної економічної системи потребує виділення менш складних для дослідження частин, якими є окремі регіони країни. Такий підхід дозволяє не лише боротися зі складністю, а й врахувати певні територіальні особливості та прийняті в регіоні інституціональні правила розробки й реалізації програм розвитку. З огляду на це вельми актуальною для вирішення є проблема забезпечення безпеки національної економічної системи через подолання диспропорцій та нівелювання загроз функціонуванню регіональних ринків праці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вирішення означеної проблеми міститься в зоні перетину розробок різних наукових напрямків. По-перше, це дослідження, присвячені національному та регіональному ринкам праці. Це, наприклад, розробки Е.М. Лібанової [1] щодо ідентифікації економічних характерис-

тик функціонування та розвитку ринку праці, пропозиції Л.І. Алонкіної [2] чи А.М. Колота [3] щодо розвитку загальнотеоретичних засад ринку праці, розробки А.В. Кашепова [4] чи Г.Г. Старостенко [5] щодо відтворення робочої сили. Другий напрямок досліджень пов'язаний з необхідністю державного регулювання ринку праці. Якщо в першому випадку увага дослідників концентрувалася на дії ринкового механізму, то в цьому випадку досліджуються питання розвитку методології регулювання та розвитку ринку праці (Ю.М. Маршавін [6], І.С. Марченко [7]), реалізації державної політики у сфері зайнятості за ієрархічними рівнями національної економічної системи (І.С. Кравченко [8], С.П. Калініна [9]) чи подолання інституційних проблем у сфері державного регулювання розвитку трудового потенціалу країни та її регіонів (Р.Л. Аганбекян [10]). По-третє, це розробки у сфері забезпечення стійкості розвитку (М.Г. Мельник [11] чи В.С. Алексеевський [12]) чи надійності та безпеки (В.К. Сенчагов [13] чи В.І. Мунтіян [14]) функціонування економічних систем. Кожен із зазначених пластів досліджень є доволі вагомим та базованим на широкому емпіричному й теоретичному підґрунті. Разом з тим, одночасне врахування всіх зазначених наукових доробків потребує певного узгодження, оскільки поодиноці кожен з них потребує певного розширення та додаткового опрацювання.

Виділення невирішеної раніше частин загальної проблеми. Як правило в наявних дослідженнях економічна безпека розглядається в розрізі цілісних економічних систем в рамках виділення макро-, мезо- та мікрорівня. На макрорівні дослідники вивчають безпеку економіки України (наприклад, В.І. Мунтіян [14]). Найбільш численними розробками у сфері забезпечення економічної безпеки є дослідження безпеки суб'єктів господарювання. Представниками цієї групи авторів є, зокрема, М.В. Куркін [15] та В.М. Геець [16]. Відзначимо порівняно низьку (по відношенню до мікро- та макрорівня) кількість робіт у сфері забезпечення безпеки регіонального розвитку. Тут можна виокремити праці В.С. Пономаренко із співавторами [17] та розробки З.В. Герасимчук [18]. Доречність такого виокремлення бачиться в комплексному підході цих авторів щодо дослідження регіональної безпеки в контексті її впливу на економічну безпеку країни в цілому. На жаль, ці автори не приділили належної уваги процесам розвитку економічної системи, обмежившись лише висвітленням загроз та варіантів протидії в процесах функціонування.

Деякі автори, такі як Г.В. Козаченко [19], в дослідженнях охоплюють всі рівні ієрархічної побудови економічної системи. Разом з тим, навіть з огляду на наявність такого комплексного дослідження, потребують більш детального врахування специфічності особливості складових означених вище економічних сис-

тем. Однією з таких складових є регіональний ринок праці (РРП), який має власні підходи до регулювання та особливості прояву факторів-загроз для рівня його безпеки. Тут мова йде про потребу представлення РРП як специфічного й унікального об'єкту, існування якого вимагає досягнення й додержання стану безпеки.

Стосовно ринку праці дослідники, як правило, оперують поняттям диспропорцій на ринку праці. Розгляд таких диспропорцій докладно представлено в дослідженнях Я.А. Жаліла із співавторами [20] та А.В. Кашепова [4]. Зрозумілим є те, що поняття факторів-загроз та диспропорцій ринку не є повністю тотожними. Справді, диспропорції з одного боку можуть розглядатися як загрози функціонування ринку праці. З іншого боку, взаємодія суб'єктів ринку праці відбувається в умовах усвідомлення цих диспропорцій. У такому випадку вони вже виступають не як загрози, а як обмеження, що встановлені середовищем. При цьому складна ієрархічна побудова національного ринку праці потребує врахування специфічних особливостей окремих регіональних ринків, що його утворюють. Відповідно актуалізуються дослідження взаємного нівелювання диспропорції регіональних ринків праці в контексті підвищення рівня безпеки національного ринку праці. При цьому розглядати ці диспропорції пропонуємо в контексті підтримки соціально-економічної безпеки регіонального розвитку.

Далі зазначимо, що окремими авторами все ж таки в науковий обіг вводиться поняття «безпеки ринку праці». При цьому переважно розглядаються окремі аспекти цього складного поняття. Так, в роботах І.Ф. Гнібиденко та А.М. Колота [21], так само, як в працях Д.В. Зеркалова [22] зроблено акцент на соціальну безпеку ринку праці. Можна стверджувати, що це майже єдиний різновид безпеки, який досліджувався щодо ринку праці. З одного боку, можна погодитися з таким підходом, та розглядати рівень соціальної безпеки у якості інтегрального. Доведеність такого підходу в тому числі підтверджують й дослідження І.А. Цвігун [23], які оперують характеристиками демографічної безпеки ринку праці. Разом з тим, зазначений підхід оминає питання безпеки взаємодії учасників ринку праці в частині їх опортуністичної поведінки. Випадають із зони уваги наявні на ринку праці інституційні пастки, оскільки досліджується лише їхній прояв.

Окремо зазначимо, що в більшості випадків дослідження концентрують увагу на національному ринку праці. Найбільш комплексним дослідженням складових безпеки ринку праці є розробка О.О. Гетьман [24] в якій визначені складові інноваційної підсистеми забезпечення безпеки ринку праці. На жаль, цей автор не ставив за мету дослідження визначення специфіки прояву факторів-загроз на підлеглих рівнях ієрархічного представлення ринку праці. Разом з тим, врахування такої специфіки дозволяє

оптимізувати державний вплив щодо забезпечення безпеки ринку праці. Показовою у цьому плані є робота Л.І. Алонкіної [2], яка розглядає особливості регулювання ринку праці в контексті його економічної безпеки. В контексті означеної проблематики дослідження розробки Л.І.Алонкіної [2] мають бути підсилені саме в частині врахування специфічних особливостей та факторів загроз регіонального ринку праці. Водночас вони мають бути розширені в частині врахування компліментарних ефектів протидії загрозам на рівні держави.

Метою статті є розвиток теоретико-методологічних засад забезпечення економічної безпеки національного і регіонального розвитку через представлення диспропорцій ринків праці як специфічних факторів загроз та як об'єкту державного регулювання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Реалізація мети дослідження вимагає першочергового визначення змісту поняття «безпека ринку праці» та ідентифікації зв'язку такої безпеки з безпекою різних ієрархічних рівнів економічної системи держави. В наявних дослідженнях виділяється ціла низка підходів до визначення сутності економічної безпеки. Кожен з дослідників робить наголос на тому чи іншому аспекті цього поняття. На нашу думку, найбільш доречним буде розгляд всіх таких аспектів як цілісного комплексу. З оглядом на це в табл. 1 представлено співвіднесення ознак поняття економічної безпеки з особливостями їх прояву стосовно ринку праці. Справді, існує значний перелік підходів до ідентифікації поняття «ринку праці» та «економічна безпека». Кожен з цих підходів розкриває той чи інший аспект означених понять, а отже й дозволяє сформувати цілісне бачення напрямків вирішення проблеми підтримки безпеки економічного розвитку країни та ринків праці.

Аналізуючи подані у табл. 1 відомості, відразу наголосимо, що в статті розглядається безпосередньо безпека ринку праці, а економічна безпека виступає лише її складовою. Такий підхід прийнято з огляду на задеклароване завдання вивчення впливу ринку праці на характеристики економічної безпеки

національного та регіонального розвитку. При цьому поняття безпосередньо безпеки ринку праці значно ширше за його економічну безпеку. Відповідно й фактори-загрози, які об'єктивно присутні на ринку праці мають значний вплив на економіку країни та окремих її регіонів. Більше того, розглядаючи економічну безпеку ринку праці, погодимось з підходом С.Є. Савіної [25, с. 146] щодо її трактування через спроможність економічної системи забезпечити збалансованість попиту й пропозиції на ринку праці, підтримуючи заданий рівень соціальної захищеності. Разом з тим, представлені у табл. 1 відомості вимагають трактувати збалансованість ринку праці в більш широкому сенсі та враховувати не лише параметри попиту

й пропозиції. Можливі варіанти виникнення незбалансованості та напрямки державного впливу щодо її подолання представлені на рис. 1. Його особливість полягає у виділенні складових поняття «безпека ринку праці» та відображення їх взаємообумовленого впливу один на одного.

Представлена на рис. 1 схема, окрім виділення складових безпеки ринку праці, є основою для дослідження диспропорцій ринку та розробки заходів щодо їх нівелювання на державному рівні. Зрозуміло, що основною метою визначення цих складових є їх врахування при визначенні параметрів національного та регіонального розвитку. В основу реалізації цього положення покладемо гіпотезу про представлення ринку праці як інструменту формування, розподілу та відтворення трудових ресурсів, що дозволяє застосувати по відношенню до нього ресурсну концепцію дослідження економічної безпеки.

Доведеність цієї гіпотези міститься в рамках розробок М.В. Куркіна [15] щодо визначення економічної безпеки як спроможності акумулювання потрібних програм і розвитку ресурсів [15, с. 48-50]. Відповідно й безпека ринку праці полягає у досягненні таких характеристик ринку, які забезпечують відповідність трудового потенціалу країни державній стратегії економічного розвитку. При цьому слід передбачити, що стратегічні цілі розвитку країни мають деталізуватися на підлеглих (регіональних) рівнях в напрямку врахування специфічних соціально-економічних ознак окремих територій. Відповідно державне регулювання національної економічної безпеки у тому числі має зводитися до забезпечення відповідності трудових ресурсів регіону окремим програмам регіонального розвитку. Більше того, регіональний розвиток можливий лише у разі високого рівня економічної безпеки процесів функціонування.

Отже, характеристики трудових ресурсів мають відповідати й регіональній промисловій, інвестиційній, фінансовій та іншим політикам. Для реалізації такої відповідності пропонується створення механізму забезпечення економічної безпеки, орієнтованого на всі ієрархічні рівні економічної системи. Орієнтуючись на класичне визначення управлінського механізму, його можна представити як сукупність певних важелів та інструментів. Для рівня національної економіки сукупність зазначених складових була представлена у табл. 1. Разом з тим, зазначена ієрархічність потребує деталізації таких заходів в розрізі означених на рис. 1 видів безпеки ринку праці та стадій процесу відтворення робочої сили. Авторський варіант такої деталізації представлено у табл. 2.

Далі зазначимо наступне. В цілому, розвиваючи підхід Б.М. Ворвінець [27] щодо виділення основних протиріч на ринку праці, а також підхід А.М. Колота [3] щодо ідентифіка-

Таблиця 1

Співвіднесення підходів до розуміння ринку праці та семантичних ознак поняття «економічна безпека»

Підходи до визначення змісту поняття «ринку праці»		Підходи до трактування поняття «економічна безпека» та можливі впливи на неї з боку ринку праці		Напрями регулювання ринку праці, спрямовані на підтримку безпеки розвитку			
Підхід	Розуміння ринку праці	Акцент уваги	Ознака безпеки	Тлумачення економічної безпеки через	Специфічні для ринку праці загрози	На національному рівні	На рівні безпеки регіонального розвитку
Системний	Ринок праці як динамічна, соціально-економічна система	Сукупність суб'єктів та агентів ринку, механізми регулювання, норми нагородження та використання робочої сили	Стан захищеності. Здатність досягнення цілей. Можливість протидії	Стан ефективного використання ресурсів в рамках системи захороння дія активної дії [26, с. 8] щодо захищеності та створення сприятливих умов діяльності	Зростання безробіття та складність пошуку роботи. Негативний вплив кризового стану економіки на попит та пропозицію на ринку праці	Загальне оздоровлення економіки. Вироблення стимулів демографічного розвитку. Податкова оптимізація у соціальній сфері	Розширення доступу до спеціальних для регіону програм навчання та перенавчання. Збільшення позицій роботи в центрах зайнятості
Просторовий	Ринок праці як певним чином закріплений економічний простір	Територіальний чи економічний простір в якому відбувається узгодження інтересів суб'єктів у сфері зайнятості	Гармонізація (узгодженість) інтересів. Наявність ресурсів	Спроможність акумулювання потрібних програм, регіонального чи державного розвитку [15, с. 49]	Параметри трудової мобільності не відповідають стратегії розвитку країни та напрямам програм регіонального розвитку	Пільги в оподаткування окремих форм зайнятості. Зростання інвестиційної привабливості країни	Податкові пільги окремим регіонам та галузям. Інвестиції в інфраструктуру регіону. Регулювання міграційних процесів
Інституціональний	Ринок праці як сукупність інститутів узгодження попиту й пропозиції	Сукупність формальних та неформальних норм та правил, а також механізмів примусу, які регламентують відносини учасників ринку	Наявність ресурсів. Норми, правила та інтереси у середовищі взаємодії	Зменшення негативного впливу інституціональних пасток на рівень розкриття потенціалу трудових ресурсів у їх взаємодії з факторами виробництва країни та її регіонів	Розвиток тіньової економіки та неформальної зайнятості. Інституційні пастки на ринку праці. Відсутність дієвих практик взаємодії учасників ринку праці	Державна політика зайнятості. Політика уряду щодо регулювання зарплатні та надання соціальних гарантій. Рефлексивний менеджмент	Регіональні програми зайнятості. Стимулювання перепідготовки робочої сили у відповідності з профілем політики та стратегією регіонального розвитку
Політекономічний	Ринок праці як сукупність соціально-економічних відносин	Соціально-економічні відносини щодо формування, розподілу, обміну та використання робочої сили	Стійкість діяльності. Здатність до виживання. Надійність	Узгодженість інтересів всіх стейкхолдерів економічної системи при додержанні задачної стійкості та надійності діяльності	Обмеженість державних гарантій щодо регулювання відносин на ринку праці. Слабкість державних інститутів	Прийняття інноваційної моделі розвитку економіки. Зменшення обсягів тіньової економіки та корупції	Селективне стимулювання міграції. Розвиток інфраструктури регіону та її узгодження з соціальними орієнтирами

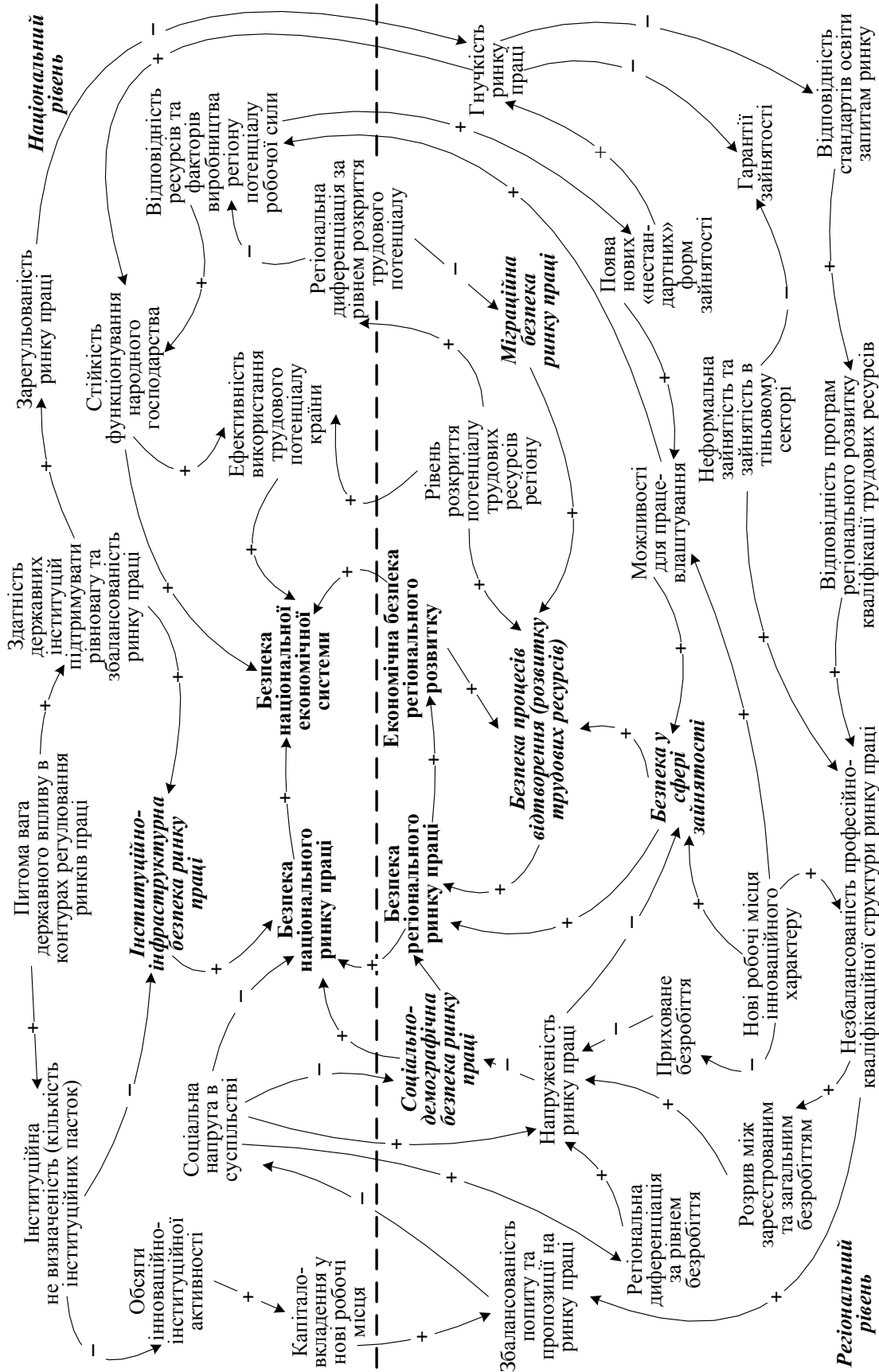

Рис. 1. Причинно-наслідкові зв'язки характеристик економічного розвитку та складових безпеки ринку праці

Таблиця 2

Групування протиріч у розвитку ринків праці та ідентифікація інструментів щодо їх вирішення

Стадія відтворення	Протиріччя (небалансованість) на ринку праці	Прояв факторів-загроз розвитку ринку праці в розрізі видів безпеки				Відтворювальна безпека	Особливості державного регулювання рівня безпеки
		Соціально-демографічна	Безпека у сфері зайнятості	Міграційна безпека	Інституційна безпека		
Формування трудових ресурсів	Між професійною та кваліфікаційною структурою й підготовкою кадрів	Невідповідність кількості робочих місць кількості працездатного населення	Невідповідність кваліфікації випускників ВНЗ запитам ринку праці	Збільшення рівня безробіття в регіоні прибуття через надлишок робочої сили	Відсутність практик співпраці навчальних закладів з роботодавцями	Низькі темпи створення нових робочих місць	Прогнозування професійно-кваліфікаційної структури ринку праці. Розвиток освітніх стандартів
	Між ресурсним, технологічним та трудовим потенціалом регіонів	Порушення цілісності виробничо-трудова відносин	Структурні диспропорції попиту й пропозиції праці	Порушення балансу «праця-кваліфікація-ресурси-цілі»	Висока частка нестандартної зайнятості, порушення контрактів	Швидке старіння компетенцій та кваліфікації робочої сили	Розвиток регіональних програм та їх узгодження засобами індивідуального планування
Обмін трудових ресурсів	Між наявним та бажаним потенціалом трудових ресурсів	Нерівність в доходах. Низька ціна праці. Демографічна	Падіння соціальної значущості роботи в сирій-нятті робітників	Спад виробництва та брак кваліфікованих кадрів в регіоні вибуття	Неврегульованість процесу узгодження інтересів на ринку	Висока питома вага працевлаштувань не за спеціальністю	Підвищення ефективності зайнятості. Стимулювання гнучкості ринку праці
	Між механізмами (ринковим та державним) регулювання ринку	Поширення строків відносин з низькими гарантіями	Низький рівень задоволення освітою з боку суб'єктів ринку	Робота мігрантів не за кваліфікацією з обмеженими гарантіями	Загрозливі процеси реформування державних інститутів	Відтік капіталу та зростання обсягів тіньової економіки	Обмеження впливу держави на ринкові механізми та зведення їх до моніторингу
Використання трудових ресурсів	Між рівнями розвитку трудових ресурсів та факторів виробництва	Зворотні тенденції у коефіцієнтів старіння та інноваційності	Невідповідність між темпами росту зарплатні та ВВП й ВРП	Перевантаження інфраструктури та виробництва в регіоні прибуття	Вади трудового законодавства щодо стимулювання зайнятості	Еластичність зарплатні менша за еластичність зайнятості	Розвиток соціального партнерства. Посилення ролі профспілок. Індексация зарплатні
	Між інституційними нормами й правилами та станом ринків праці	Порівняно низька соціальна відповідальність бізнесу	Декларативність законів щодо стимулювання роботодавців	Неформальна зайнятість та зміна правил в регіоні прибуття	Високий рівень зарегульованості трудових відносин	Інерційність зайнятості як відставання від темпів виробництва	Моніторинг інституційних пасток. Проекування нових формальних інститутів
	Між вимогами програм розвитку та трудовим потенціалом країни	Падіння продуктивності через зниження мотивації праці	Порушення балансу інтересів людини, держави та суспільства	Ваді в роботі профспілок Неефективні галузеві угоди	Ваді в роботі профспілок Неефективні галузеві угоди	Низьку інвестиційна активність та брак кар'єрних можливостей	Розвиток інституційно-інфраструктурного забезпечення функціонування ринку праці

ції основних варіантів незбалансованості ринку праці та розробки Я.А. Жаліла [20] щодо опису системних вад на ринку праці, в табл. 2 представлено опис наявних протиріч на ринку праці в розрізі поданих у табл. 1 аспектів безпеки ринку праці. Слід чітко усвідомлювати, що такі протиріччя, окрім підсилення рівня загроз на ринку праці одночасно створюють передумови для його розвитку. З оглядом на це в табл. 2 також представлено можливі напрямки дій органів державної влади в умовах прояву перелічених протиріч. Такі дії, за переконанням автора, є основою формування механізму забезпечення економічної безпеки національного та регіонального розвитку. Акцент на виокремлення національного та регіонального розвитку зроблено, по-перше, з оглядом на ієрархічність економічної системи країни. По-друге, з урахуванням наявності специфічних особливостей регіонального розвитку та потреби узгодження прояву таких особливостей із стратегічними орієнтирами розвитку країни.

Висновки з проведеного дослідження. Таким чином в статті на основі врахування структурної різноманітності поняття «безпека ринку праці» визначено його зміст та обґрунтовано взаємозв'язок складових такої безпеки з економічною безпекою розвитку країни та її регіонів. Відмінність авторських пропозицій полягає у співвіднесенні наявних підходів до розуміння ринку праці з напрямками забезпечення економічної безпеки його розвитку. При цьому диспропорції ринку праці представлені як фактори-загрози розширеному відтворенню трудового потенціалу регіонів. Також в статті розроблено ієрархічну схему предметної області дослідження та введено типологію безпеки ринку праці, яка співвідносить фактори-загрози із стадіями відтворення робочої сили. Разом з тим подальшого доопрацювання в частині деталізації керівних впливів потребує запропонований механізм забезпечення економічної безпеки національного розвитку.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

- Лібанова Е.М. Ринок праці в економічній системі / Е.М. Лібанова, Д.П. Мельничук. – Житомир: ЖІТІ, 2002. – 261 с.
- Алонкіна Л.И. Демография, рынок труда и экономическая безопасность России: монография / Л. И. Алонкіна. – Орел: ООО РИФ. – 2006. – 457 с.
- Колот А.М. Соціально-трудова сфера: стан відносин, нові виклики, тенденції розвитку: монографія / А.М. Колот.– К.: КНЕУ, 2010.– 251 с.
- Кашепов А.В. Рынок труда: проблемы и решения: монография / А.В. Кашепов, С.С. Сулакшин, А.С. Малчинов. – М.: Научный эксперт, 2008. – 232 с.
- Старостенко Г.Г. Методология і практика досліджень відтворення населення України (регіональний аспект): Монографія. – К.: УФЕІ, 1997.–270 с.
- Маршавін Ю.М. Регулювання ринку праці України: теорія і практика системного підходу: монографія / Ю.М. Маршавін. – К.: Альтерпрес, 2011. – 396 с.
- Марченко І.С. Інфраструктурна підтримка розвитку ринку праці України: [монографія] / І.С. Марченко. – К.: Ін-т демографії та соціальних досліджень імені М. В. Птухи НАН України, 2013. – 150 с.
- Кравченко І.С. Трудозберігаюча функція зайнятості: монографія / І.С. Кравченко. –К.: ІнЮре, 1998. – 360 с.
- Калініна С.П. Ринок праці та зайнятості: теоретико-методологічний аспект: монографія / Калініна С.П. – Донецьк, 2005. – 227 с.
- Аганбекян Р.Л. Институциональная экономика: бизнес и занятость / Р.Л. Аганбекян, Г.Л. Баяндурян. – М.: Магистр, 2010. – 462 с.
- Основи стійкого розвитку / За заг. ред. М.Г. Мельника. – Суми: ВТД «Університетська книга», 2005. – 654 с.
- Алексеевский В.С. Синергетика менеджмента устойчивого развития: Монография. – Калуга: Манускрипт, 2006. – 328 с.
- Сенчагов В.К. Экономическая безопасность: геополитика, глобализация, самосохранение и развитие. – М.: ЗАО «Финстатинформ», 2002. – 128 с.
- Мунтян В.І. Економічна безпека України. – Київ: КВІУ, 1999. – 464 с.
- Куркин Н.В. Управление экономической безопасностью развития предприятия: монография / Н.В. Куркин. – Д.: АРТ-ПРЕСС, 2004. – 452 с.
- Геєць В.М. Моделювання економічної безпеки: держава, регіон, підприємство: монографія / В.М. Геєць та ін. – Х.: ХНЕУ, 2006. – 240 с.
- Пономаренко В.С. Економічна безпека регіону: аналіз, оцінка, прогнозування / Пономаренко В.С., Клебанова Т.С., Чернова Н.Л. – Харків: ВД ІНЖЕК, 2004. – 144 с.
- Герасимчук З.В. Економічна безпека регіону: діагностика та механізми забезпечення: монографія / З.В. Герасимчук, Н.С. Вавдіюк. – Луцьк: Настир'я 2006. – 244 с.
- Козаченко Г.В. Система економічної безпеки: держава, регіон, підприємство: монографія / ред. Г.В. Козаченко. – Луганськ: Промдрук, 2014. – 337 с.
- Системні вади ринку праці та пріоритети його реформування: аналіт. доп. / за ред. Я.А. Жаліла. – К.: НІСД, 2010. – 72 с.
- Соціальна безпека: теорія та українська практика: монографія / за ред. І.Ф. Гнибіденка, А.М. Колота та В.В. Рогового. – К.: КНЕУ, 2006. – 292 с.
- Зеркалов Д.В. Социальная безопасность. Хрестоматия / Д.В. Зеркалов. – К.: Основа, 2009. – 610 с.
- Цвігун І.А. Демографічна безпека України та напрями її регулювання: монографія / І.А.Цвігун. – Кам'янець-Подільський: Видавець ПП Зволейко Д.Г., 2013. – 400 с.
- Гетьман О.О. Інноваційний механізм забезпечення безпеки вітчизняного ринку праці / О.О. Гетьман// Економіка і організація управління. – 2016. – № 1 (21). – С. 83-92
- Савина С.Е. Эффективный рынок труда как элемент экономической безопасности / С.Е. Савина // Вестник КРСУ. – 2015. – Том 15. – № 8. – С. 145-148.
- Єфімова Г.В. Визначення категорій «економічна безпека підприємства» і «безпечний розвиток підприємства» / Г.В. Єфімова, С.М. Марущак // Бізнес Інформ. – 2013. – № 11. – С. 8-13.
- Ворвинець Б.М. Особливості функціонування регіонального ринку праці в модернізаційних умовах / Б.М. Ворвинець / Науковий вісник Полтавського національного технічного університету ім. Ю. Кондратюка (Серія «Демографія, економіка праці, соціальна економіка і політика»). – 2014. – № 4/47. – С. 90-96.